

סימן י"ד

בירור הלכה בענין חיזק שן שנשברה כתוצאה ממצואת צרור בלחם

נושא הלכתי: בור המתגלגל, נותן סם המות בפני בהמת חבירו.

שאלה: אדם קנה לחם מן הנחתום ובעת אכילתו את הפת נתקלו שיניו בצרור שהיה בתוך הלחם. מחמת תקלה זו שהיתה בעת הלעיסה נשברה השן של אותו אדם. בבירור שנעשה לאחר מכן נתברר שנתרשל הנחתום בניפוי הקמח, ומלבד שאלת ארה שנתעוררה מחמת חשש התולעים, הוגשה כנגדו תביעת נזיקין ע"י אותו אדם שנשברה שינו.

האם תביעתו מתקבלת לדינא.

תשובה: הנחתום שלא ניפה את הקמח פשע במלאכתו ונלעיד דיש לחייבו על נזק השן מדין בור המתגלגל. (חרמ סי' תרי"א ס"א וס"ו, סי' ש"צ סי' בהנהגת רמ"א). או מדין מצניע קוצותיי בכותל רעוע ובא בעל הכותל וסתרו והזיקו. (חרמ סי' תט"ו ס"ב), דחשיב כאבנו יסכינו שהניחו בראש ננו ונפלו ברוח מצויה והזיקו בתר דנייחי.

ואיי לכוטרו מכח דין נותן סם המות או פירות בפני בהמת חבירו דפטור מטעם דאיהי דאזקא נפשה. לא דמי - לא מבעיא לדעת הראש אשר פירש שם דלא שכיח שתאכל ולא ררל לאסיקי אדעתיה ואילו הכא הלחם מזומן לאכול ושכיח שיארלנו כדרכו ואחריות האופה עליו.

אלא אף לדברי התוס' והר"י ישעיה דס"ל דהר"ל רוח מצויה שתאכל ונימ' פטור משום דבמתכוין הביאה יציע את ההיזק. ולכאורה היה בנ"ד. הא ליתא. דכבר כתב החזקא (ב"ק סי' ח' סק"ט) לחלק בין היזה דאכילה שבמתכוין הביאה יציע את ההיזק מתחילה ועד סוף ואע"פ שארץ שמתכוין לתוצאת ההיזה ממ' נתכונה לעשות את פעולת האכילה). אבל בבור אצ"פ שנתכוין להקרב ארץ לבור מימ' המכשול והנפילה באו לו שלא ברצונו אלא בע"כ. וא"כ היה בנ"ד אף שנתכוין לאכול מימי התקלה בצרור היתה בע"כ וזהו דין בור שבכל תורה לחייב את בעל התקלה להמכשול.

ואולם באיפן שלא פיעע הנחתום וכאניס נפלה האבן פיטור. וכמו"כ במאפיה שיש בה מספר פיעלים יאיו ידוע מי אחראי על נפילת האבן א"א לחייב את בעל המאפיה. שלא הוא עשה את ההיזה ע"י חרמ סי' שפ"ד ס"ד. וכלפי כל פועל ר"ל המוציא מחבירו עליו הראיה. ווי"ש לעיין במר שנהנו כיום שהתקי מחייב את בעל המאפיה להיות אחראי על תקינות המוצר יאיו מהבלים יאים טענות פטור אלא מראש משתעבד בע"כ לאחריות פועליו ושלחיו על תקינות התוצרת. ויש לדון ביסוד חיבת אחריות זו מרו ודדה ההילכתי - עיין פתחי החישוב שכירות פ"ז ס"ה נ"ט. ויצע נתיבית סי' שט"ו סק"ב בדיו שעבוד של ערבות. ויצע חרמ סי' כ"א סי' מח מרן והרמב"א בדיו ערבות בתנאי לענין חסרון אסמכתא. ואכמ"ל.

ואחר כתבי כ"ז הצנתי דברי אלה לפני סרר הגרי דז'ימטרובסקי שליט"א והסכים עמי, וכך נראו הדברים לפני הגר"מ שטרנבוך שליט"א. ואולם בדברי עם עמודי ההוראה הגר"ש אלישיב שליט"א והגרש"ז אויערבאך שליט"א דעתם היה לפטור. והיתה נראית כוונתם שאין זה רוח מצויה שאבן שבלחם תזיק לשון אם לא שהיתה השן שבורה ועומדת או שאכל האדם בכח הלכך איהו דאזיק אנפשיה. (עיין חר"מ סי' תרא ס"ג, ובתורה לאתווי ב"ק דף ו., ואכמ"ל) ומ"מ השארתי הדברים על מקומם נפקא מינה בדברים המצויים להזיק.

מקורות וביאורים

א. נותן סם המות בפני בהמת חבירו - שיטת התוס' בביאור "הוה לה שלא תאכל"

א) שנינו במשנה ב"ק (מז.) הקדר שהרניס קדירותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות ושבירה בהמתו של בעה"ב, פטור, ואם הוזקה בהן, בעל הקדרות חייב. ואם הכניס ברשות, בעל החצר חייב. הכניס פירותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעה"ב פטור. ואם הוזקה בהן, בעל הפירות חייב. ואם הכניס ברשות, בעל החצר חייב. ע"כ. מבואר יוצא מהמשנה דכל שהכניס אדם קדרות או פירות לחצר בעה"ב שלא ברשות הוא זה שאחראי על תוצאות ההיזק בין אם הזיק ובין אם הוזק.

ועל מה שאמרה המשנה דבהכניס פירות לחצר בעל הבית והוזקה בהן בהמת בעה"ב דחייב המכניס, קאמר בגמ' שם (מז.) אמר רב לא שנו אלא שהוחלקה בהו אבל אכלה פטור, מאי טעמא הוה לה שלא תאכל. ועיין תוס' ר"ד במקום דפירש דהר"ל גרמא בנוזקין וכ"כ בתוס' ב"ב (כב:) ד"ה זאת אומרת, וכ"כ הראש שם ועוד ראשונים.

ובהמשך אותה סוגיא בב"ק הקשה רב ששם על רב מהברייתא דהנותן סם המות בפני בהמת חבירו אשר דינו הוא דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ידייק רב ששם סם המות הוא דלא עבידא דאכלה ולכך פטור מדיני אדם הא שאר פירות דעבידא דאכלה אף בדיני אדם חייב, וקשיא לרב דקאמר הוה לה שלא תאכל. ומשני ב' תירוצים: האחד דלעילם נס באכלה פירות פטור מדיני אדם ולפי שהיה לה שלא תאכל ונפרשי שם שהיה לה שלא תאכל יותר מדי, וכ"כ הראש שם, ותנא דברייתא חידש דאפי' סם המות שאין עשוי למאכל בהמה עכ"ז חייב בדיני שמים. ובתירוץ שני קאמר בגמ' - ויביעית אימא סם המות נמי באפרזתא דהיינו פירי ופרשי עשב דעביד למיכליה, והוא סם המות לבהמה. ע"כ.

ב) ועתה יש להבין מהו שאמרה הגמ' "הוה לה שלא תאכל" דבשלמא סם המות לא עבידא דאכלה ולכך הוה לה שלא תאכל, וכמרכ שאר פירות שאינר נייזית אלא באוכלת יותר מדי אש נמי דהוה לה שלא תאכל יותר מדי, ואולם אפרזתא דפירי דהוה מידי דאכלה והוי נמי סם המות אכ לכאורה מיד שאוכלתו מתה, ומהו שאמר בגמ' הוה לה שלא תאכל. ע"ש תורה הוה לה שלא תאכל דכתבו ודל - אין לפרש דלכך פטור דחשיב כרוח

שאינה מצויה. דהא לקמיה אמרינן דברשות חייב גבי היה אוכל חטין והתריז ומת משום דברשות מקבל עליה נטירותא. ומה בכך והלא ש"ח פטור ברוח שאינה מצויה כדפי' בריש המניח. אלא היינו טעמא - **כיון שבמתכוין מביא עליו דבר שמזיקו אינו ראוי זה להתחייב בכך. עכ"ל.**

מבואר יוצא מהתוס' הנ"ל דלעולם הוי רוח מצויה שתאכל ותניזק והוכחתם מזה שכתב ח"ב שמירת נזיקין כש"ח מחוייב על היזק הפרה, ואי הוי לא שכיח שתינוק היה לו ליפטר אף מדין שמירה דהא קירל ש"ח פטור ברוח שאינה מצויה. אלא ע"כ דאע"ג דהוי רוח מצויה שתאכל ולכך חייב בקבל עליו שמירה עכ"ז פטור היכא דלא קבל עליו שמירה ומשום דהוה לא שלא תאכל, שהוא נדר בהל' נזיקין דכל היכא שהניזק מביא על עצמו במתכוין את ההיזק איהו דאזיק אנפשיה ולא חשיב מזיק אלא נרמא בנוזיקין.

עפ"ז א"ש נמי באפרזתא דאע"ג דהוי פירי דעבידא דאכלה ואינה צריכה לאכול הרבה יצ"ח שתינוק וא"כ הוי כרוח מצויה, עכ"ז אמרינן הוה לה שלא תאכל ופטור מדין נזיקין בדלא קבל עליו שמירה, לפי שבמתכוין הביאה על עצמה את ההיזק חשיב נרמא בנוזיקין. ג' י"ח תורה באפרזתא דכתבו וז"ל - והא דלא אשמעינו בשאר פירות, לרבותא נקט סס המית אינרפ שהיתה אבודה לגמרי מו העולם אפ"ה פטור מדיני אדם עכ"ל. ויש לכונן בדבריהם כאשר כתב הר' ישעיה בשטמ"ק יז"ל דרבותא אשמעינן באפרזתא, דהא דוקא פירות שאינה ניווקת באכילה מועטת ולא הוה אסיק אדעתיה שתיכול כולי האי, אבל אפרזתא דנטעימא בעלמא היא מתה אימא דהרל לאסוקי אדעתיה דטעמא ליה ואף בדיני אדם נחייב קמ"ל עכ"ל. וכ"כ הרש"ש על התוס' הנ"ל. והיינו כנ"ל דאף במידי דעבידא דאכלה ושכיח כרוח מצויה שתינוק עכ"ז פטור בדיני אדם לפי דהוה לה שלא תאכל ומה שבמתכוין הביאה עליה את הנזק חשיב נרמא בנוזיקין.

ב. שיטת חרא"ש בביאור "הוה לה שלא תאכל"

א' עי' בדברי הראש (מ"ז) דכתב וז"ל - אמר רב לא שנו הא דאמרינן אס הכניס פירות שלא ברשות והזיקה בהו בהמה של בעל החצר דחייב אלא שהוחלקה בהו, אבל אכלה יותר מדאי פטור. מ"ט הוה לה שלא תאכל. ור"ן שבמתכוין הביאה עליה דבר המזיקה אין לחייב בעל הפירות בכך. דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה לשומרה מזה, דמילתא דלא שכיחא היא שתאכל בהמה יותר מדאי ותזיק לה, ועל בעל החצר מוטל שמירה זו כי הוא מצוי בחצר ואם יראה שבהמיתו איכילת יותר מדאי יש לו למנועה.

וההיא עובדא דהריא איתתא דעיילא לההיא ביתא לימיפא. אתא ברחא דמריה דביתא ואכל ללישא. הביל ומית. וחייביה רבא ליסלומי. לא פליגא אדרב. דלימיפא שאני דבעיא צניעותא דלפי שהאשה מגלה זרועותיה בשעת לישה וקטיוף מסתלה בערב, ועלה דידה רמיא נטירותא אף שלא תאכל יותר מדאי ויזיק לה עכ"ל.

מבואר בראש דראי הוה לא שלא תאכל אינו כתוס' דהוי רוח מצויה שתאכל ועכ"ז פטור. אלא הוי מילתא דלא שכיחא שתאכל יותר מדאי ותזיק לה ולכך לא היה ליה למכניס הפירות לאסוקי אדעתיה שתאכל ולכך שמירתה מוטלת על בעל החצר.

ב' ובאופן פשוט דברי הראש הנ"ל מוקשים מאד. חדא דמה יענה על מה שאמר ב"מ דפטור אף באפרזתא דפירי דהרל מידי דעבידא דאכלה ואבודה על ידו בסם המות.

ובפשטות אף שאוכלתו מיד וכנ"ל.

ועוד קשה מה יענה על הוכחת התוס' דמדחייב על היזקה בשיח שמע מינה דהר"ל רוח מצויה שתניוק, דאליכ אף בשומר חנם יש לפוטרו ברוח שאינה מצויה.

ועוד קשה מה שכתב דבעל החצר מצוי בחצרו ועליו מוטלת שמירת שורו דנשמע מכאן שאם בעל החצר אינו נמצא יתחייב נותן הפירות. והלא קירל דהנותן סם המות או פירות בפני בהמת חבירו דפטור משום דהר"ל גרמא בנויקין וכמבואר בתוס' ובראש גבא בתרא (כ"ב:), ולפי"ז גם אם יתן בפניה ברהיר מיהוס שאין בעל הבהמה נמצא עמה ואינו יכול לשומרה מ"מ פטור הנותן משום דהר"ל שלא תאכל והר"ל גרמא בעלמא ומה זה שכתב כאן הראש ועל בעל החצר מוטלת שמירה זו כי הוא נמצא בחצר.

(ג) ובס"ד נישב הקושיות אחת לאחת. ביחס לקושיה מאפרזתא הנה כתב האורח לחיים בדעת הראש וז"ל - גם באפרזתא דעבידא למיכל (דלא כשאר סם המות, ולפי שהי"א פירי), מ"מ לא שהי"א כי שתניוק שאינה ניזוקת באכילה מועטת אלא בהרבה ובדרד כלל מרגישה מיד בשאכלת מעט שזה מוזיק ואינה אוכלת עוד עכ"ל. ולפי"ז עקרון הלא שכיח בהניקא דשאר פירות הוי אותו עקרון רבאפרזתא דפירי דאע"ג דתרווייהו עבידי למיכל מ"מ יכולה להניק בהם ע"י אכילה מרובה דוקא, ומסתבר דבשאר פירי צריכה לאכול הרבה מאד עד שתניוק ואילו באפרזתא אפי' בפחות. ומ"מ בתרווייהו אינה ניזוקת מיד ויכולה להרגיש קודם שתניוק ולכך קאמר בגמ' הוה לה שלא תאכל דהיינו היה לה שלא תאכל הרבה. ולעומת זאת בסם המות שאינו פירי פירוש הוה לה שלא תאכל הוא כפשוטו דהיה לה שלא תאכל כלל כיון דלא עבידא למיכל.

ופירוש זה עולה יפה בגמ' אשר הקשתה על רב מדוע נקטה הברייתא סם המות ולא נקטה פירי. דלתירוץ קמא ישבה הגמ' דהיה פירי ומה שנקטה ברייתא סם המות לאשמועינן דאע"כ חייב בידי שמים. ואולם לתירוץ בתרא דקאמר באפרזתא דהיינו פירי אין כוונת הגמ' כפירוש התוס' והדר ישעיה לסם המות הממית מיד ושעפ"ז הוצרכו לפרש רבותא דברייתא מאי דלא נקטה פירי, אלא היינו פירי שאינו ממית מיד אלא באכילה מרובה וכעקרון שאמר רב במידי דעבידא דאכלה פטור לפי שהיה לה שלא תאכל יותר מדי ולכך פטור נותן הפירות דלא הוה ליה לאסיקי אדעתיה.

וז' ביחס להוכחת התוס' דהיזק סם המות ע"כ הוי רוח מצויה דאל"כ לא יתחייב בו שיח, י"ל בדעת הראש דגדר רוח שאינה מצויה הפוטר בשומרים אינה כגדר רוח שאינה מצויה הפוטר בהיזקה דאש. ולהבנת דברינו בסדר נקדים ינאמר דנישא הדיון בנותן סם המות בפני בהמת חבירו הוי משום היזקא דאש וכמבואר בחזקא ב"ק סי' ח' סקט ובס"ד סקט. ואליבא דרב ששת דפליג אדרב וס"ל דבנותן פירות דעבידא דאכלה חייב, היינו משום דחשיב היזק דאש ורק סם המות פטור לדידיה משום דלא עבידא דאכלה ובזה מידה דלא הוי רוח מצויה. ואולם לדין דקירל כרב גם פירות חשיב רוח שאינה מצויה כיון דלא שהי"א שתאכל הרבה ולפירוש הראש.

והנה קירל דאש ברוח מצויה חייב וברוח שאינה מצויה פטור. יעתה יש לחקור נועייו בספר ברכת אברהם דחקר בזה מה גדר הפטור שפטרה תורה אש ברוח שאינה מצויה האם הוי מטעם אונס וכשם שפטרנו ממונו המזיק בריש הכונס דקאמר רתם (נה"י) - הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצאה והיזקה פטור. ובברייתא שם דר' אחיה כראוי ואיזהו שלא כראוי. דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי, שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה זהו

שלא כראוי. או שמא נדר הפטור ברוח שאינה מצויה דאש שאני מרוח שאינה מצויה דממונו המזיק או דשומרים לפי שהזקא דאש הוי עירוב כח אחר ולא חדשה תורה שכח אחר מעורב בו יהיה באחריות בעל האש אלא ברוח מצויה ממש אבל ברוח שאינה מצויה לא חשיב אש. לא מבעיא דמדין אש דחציו אינו חייב אלא אפ"ל דאף משום אש דממונו אינו חייב כיון שכח אחר המעורב הוי מכח רוח שאינה מצויה הלכך אינו בחיוב אש, ועפ"ז ר"ל דאפי' אם הרוח שאינה מצויה לא חשיבא אונס מ"מ פשיעה נמי לא הויא ולא חייבה תורה אש אלא ברוח מצויה נמורה של פשיעה.

ויש לבסס יסוד זה על הגמ' ב"ק (כג.) דקאמר התם מאן חייב בעל הכלב, וליחייב נמי בעל נחלת. ומשני בששימר נחלתו. ופריך אי כששימר נחלתו מאי בעי כלב התם. ומשני בשחתר, וזאת אומרת דסתם דלתות חתורות הן אצל הכלב, דאליכ הוי משונה כפרשי, או אונס כפי' תוס' והראש.

וע"ש תורה בששימר אשר הקשה ואת ומה שמירה היא זו כיון שיכול הכלב ליכנס שם בחתירה דסתם דלתות חתורות הן אצל הכלב, ור"ל כיון דנטר כדנטרי אינשי לא אטרחוהו רבנו טפי עכ"ל.

ודבריהם צ"ע דממ"נ אם חשיב שמירה כלפי הנחלת ושי"מ דלא הר"ל לאסוקי אדעתיה מדין אש איך היה דיש לפטור את בעל הכלב, ואי אמרינן סתם דלתות חתורות אצל הכלב ולכך לא חשיב אונס כלפי בעל הכלב ומשנה חייב, איך היה דלא ליחשב אונס כלפי בעל הנחלת. ועיי' רשב"א וראב"ד שנתחבטו בזה.

ועיי' ברכת שמיאל ב"ק ס"ו ו' סק"ו אשר כתב לפרש בשם הגר"ח וז"ל ופי' מרר זיע"א דבעל הכלב דהוא מזיק נמור חייב כל זמן דלא הוי אונס דהא לא שמרו. אבל בעל הנחלת מה שמזיק ע"י הכלב ליכא עדיין עליו דין מזיקה כי אם ע"י פשיעה ומכיון דנטיר כדנטרי אינשי דלא פשע פטור ולא הוי אפי' אשו משום ממונו. עכ"ל.

ועדיין נתחבטו הראשונים מדוע יחשב נטרי אינשי כלפי הנחלת מחמת מחיצת הנדר, ולא תיחשב היא עצמה שמירה כלפי הכלב, ואילם התוס' נאלצו לחלק דבהרי חשיב שמירה כלפי הנחלת ושהיא לפניו ממחיצת הודר, מאשר כלפי הכלב המשוטט, וזהו לשיטתם דפטור אונס דממונו המזיק או בדיו שומרים הוי הפטור אונס דאש ברוח שאינה מצויה ולכך מה שנקרא הכלב מזיק נמור זהו מפני שאינו שמור ומישוטט ואילו הנחלת נמצאת לפניו מהגדר לא הויא מזיק נמור, ולכך בתנאים שאינם אונס וגם אינם פשיעה, המזיק הנמור חייב - כלב והמזיק שאינו נמור פטור ונחלת.

ואילם יר"פ משר"ק לעיל בדעת הראש לחלק כללית בין ממונו המזיק ברוח שאינה מצויה לבין אש ברוח שאינה מצויה ר"ל את אותו הסבר שאמר הגר"ח ובאופן פשוט יותר, דלעולם שמירת דלת רעשויה להיחתר ע"י כלב חשיבא שמירה ושה כלפי הכלב וכלפי הנחלת, וגדר השמירה היא דלא ר"י רוח מצויה מ"מ כפשיעה כיון שמחוסרת חתירת הכלב, ומאידך ניסא לא חשיב אונס כיון שסתם דלתות חתירות אצל הכלב, הלכך מדין ממונו המזיק שזהו הכלב דהוי מזיק נמור חייב כיון שליכא פטור אונס, אילם כלפי הנחלת פטור כיון שאש מצד עצמה לא הוי מזיק נמור ושזכה לכה אחר ואין לחייב כח אחר אלא בפשיעה נמורה. הלכך כל שלא הוי שכיח טובא לא הוי רוח מצויה דפשיעה להיחשב ככח אחר המחייב, ונר"ע משר"ק בזה ס"י ט"ו סעי' א'.

אחר הדברים האלה (נהדר אנפין לראש ונאמר דלעולם מה שכתב הראש דלא הוי

שכיח ולא הרל לאסוקי אדעתיה זהו מדין היזק אש דכיון שאין חיובה אלא ברוח מצויה ממש דפשיעה, והכא לא חשיב רוח מצויה כיון דלא שכיח שתאכל הרבה. הלכך הרל גרמא בעלמא. אבל מדין שומרים דהתם בעינן דוקא רוח שאינה מצויה דאונס ערמ לפטור. לא חשיב אונס לפטור ולכך באופן שקיבל עליו שמירה כעובדא דההיא איתתא דעילה למיפא חייבת מדין שמירה.

ה) ביחס לשאלה השלישית שנתקשינו בראש מדוע נימק פטור המכניס פירות מחמת שהשמירה מוטלת על בעהב והלא סיבת פטורו משום גרמא בנוזיקין וכפי שכתב כן ברב וארכ אפי' ברהר פטור. יל דאהנ סיבת הפטור היא משום גרמא בנוזיקין וטעמו כנ"ל דהוה לה שלא תאכל ומדלא שכיח שתאכל הלכך איהי דאזקה אנפשה. ומימ עד כמה שאחד מן הצדדים יקבל עליו שמירה הוא זה שיהיה אחראי בתוצאות. ע"ז הוסיף הראש לומר דאם בעל החצר נתן רשות לאדם שיכנס עם פירות אין אחריות השמירה על המכניס אלא על בעל החצר. ורק באופן שמטילה את עצמו וניתן רשות לאחר בזה מוטלת השמירה על הנכנס. ולפי' אין סיבת הפטור משום שהאחריות על בעל החצר אלא כנ"ל דהרל גרמא בנוזיקין. וכל מה שהוסיף הראש לומר דאחריות על בעל החצר זהו רק לאפוקי ממקרה שהאחריות על המכניס כאשר נסתלק בעהב והוכחה לכך דלשון זו לקוחה מהגמ' (מח.). שחילקה בזה בין נכנסת לטחינת חטים לבין אם נכנסת לאפיה. (ועיין פלפולא חריפתא שם דנתכוין לזה).

דרך חדשה לחשוות דברי הרא"ש עם התוס'

א) עיין חזו"א ב"ק סי' יד סקט דכתב ודל הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וכו'. אפשר דבנותן לתוך פיה חייב דנהי דבנותן לפניו עדיין אין ההיזק מיומן כל כך וחשיב כמביאה על עצמה ולא שם היזק עליה. אבל בנותן לתוך פיה אפשר דחשיב כהזמין את ההיזק. ומיהו כיון דאין דרכה לאכול סם המות אפשר דעדיין אין ההיזק מוכן. וחייב נותן סם המות הוא משום אש וכמשכ לעיל סי' ח' סקט. וסיים שם וכתב - מיהו בנותן לתוך פיה אפשר דהוי אש דחציו. עכ"ל.

מבואר בדבר: הנ"ל דאע"ג שכתבו התוס' דהנותן סם המות בפני בהמת חבירו הוי רוח מצויה שתינוק ואעפ"כ פטור ומטעם דאיהי דאזקא אנפשה ולפי שבמתכוין הביאה ע"ע את הנוק, מ"מ במקום שההיזק מזומן יותר שנתן לתוך פיה יש לחייב את הנותן אע"פ שהיא זו שאכלה ומתה מ"מ חשיב אשו משום חציו.

וחשבתי בסיד להטעים דבריו ע"פ משכ תודיה חציו דחרש ב"ק נכב"ז ודל - ואומר רי דלמיד אשו משום חציו הוא לא מחייב אלא באש שיכולה להיזק ברוח מצויה הרבה וקרוב לוודאי היזק כעין חציו, והכא אין במעשה השולח קרוב לוודאי ריזק. הלכך לא דמי לחציו, דחציו דחרש הן, אבל למיד משום ממונו אע"ג דלא מזומן כולי האי מחייב עכ"ל לעניינו.

ולפי' יל בדעת התוס' דהנותן סם המות או פירות בפני בהמה הרל רוח מצויה דאשו משום ממונו ועל היזק הפירות אהנ דחייב דמה לי מקרב אש אצל דבר מה לי מקרב דבר אצל האש (עיין ב"ק נו). דה אילימא. ומדמ על היזק הבהמה פטור דלא חשיב מזיק היכא דברצונה הביאה ע"ע את ההיזק. ואולם כ"ז ברוח מצויה דאשו משום ממונו. אולם ברוח

מצויה דחציו דהרל מזומן כל כך וקרוב לדאי היזק לא אמרינן איהי דאזקה אנפשה אלא חשיב כמו שהוא הזיקה ממש.

וכל זה לשיטת התוס' ואולם הראש' לדברינו הנ"ל ס"ל דאף ברוח מצויה דממונו חייב על היזק הבהמה ולא אמרינן היה לה שלא תאכל אלא כאשר לא שכיח שתאכל ובוזה חשיב נרמא בנוזיקין דאיהי דאזקה אנפשה אבל במקום דשכיח שתאכל חייב גם על היזק הבהמה מדין אש.

(ב) והנה אחר דברי החזו"א הנ"ל חשבתי בס"ד ללכת בדרך אחרת בהבנת הראש' ולנסות להשוות דרכו עם דרך התוס'. דהיינו לומר דלעולם סבור הראש' דעיקר טעם פטורו משום דברצונו הביא עליו את ההיזק ולכך לא חשיב מזיק, ולעולם הוי רוח מצויה שתזיק והראיה שבתור שימר מתחייב על היזקה וכהוכחת התוס' (והיזקא דרוח שאינה מצויה בשומרים שוה להיזקא דרוח שאינה מצויה בממונו המזיק או באש, דבכולן פטור משום אונס וכשיטת התוס'). ומה שכתב הראש' דלא שכיח שתינוק ולא הרל לאסוקי אדעתיה זהו רק לאפוקי מאשו דחציו אשר התם מזומן להיזק ולכך לא פטרינן ליה במקרה שנותן לתוך פיה, אולם בנותן לפניה אף דהוי רוח מצויה מימ אינו מזומן להיזק ולזה קרי לא שכיח שתינוק. הלכך כלפי היזק הפירות לעולם חייב כיון דהוי רוח מצויה שינוקו דהרל אש. וכמ"כ אם קבל ע"ע שמירת הפרה חייב מדין שומרים כיון דלא הוי אונס דרוח שאינה מצויה. ומש"כ הראש' דלא שכיח שינוק כוונתו שאינו מזומן כי"כ כבנותן לתוך פיה, הלכך בנותן לפניה חשיבה כמביאה ע"ע את ההיזק והרל נרמא בנוזיקין. ומ"מ התוס' אינו מפרש כהראש' וכדמיכח מאפרותא ובנקודה זו נשארו חלוקים.

העולה מהאמור

- א. הנותן סם המות או פירות בפני בהמת חבירו ואכלתן והוזקה בהן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים משום דהרל נרמא בנוזיקין.
- ב. לשיטת התוס' (ובדרך ב' פירשונו כך גם בראש') גדר הפטור הוא דאע"פ דהוי רוח מצויה שתאכל מימ הוה לה שלא תאכל ולפי שברצונה הביאה ע"ע את הנזק וע"כ אין לו שם מזיק אלא חשיב נרמא בעלמא.
- ג. במקרה שנותן את הפירות לתוך פיה נוטה החזו"א לחייב משום אשו דחציו.
- ד. הראש' הזכיר בתחילת דבריו את וימיה התוס' שברצונה הביאה ע"ע את הנזק. ואולם הוסיף דלא שכיח שתאכל ולא הרל לאסוקי אדעתיה שתינוק.
- א. בדרך ראשונה פירשנו בדבריו דפליו על התוס' וס"ל ד"הוה לה שלא תאכל" לא חשיב רוח מצויה שתינוק. ומימ רוי פטור דוקא באש. אבל בשומרים שאין פטורו אלא באונס חייב כשהיכל שמירה.
- ב. ובדרך שניה היינו דבריו עם רתוס' דלעולם הוי רוח מצויה ולכך חייב בקבל שמירה, ומש"כ דלא הוי שכיח זהו לאפוקי מנותן בפיה שאז הוי מזומן להיזק וחייב. אבל בנותן לפניה לא הוי מזומן כי"כ ולכך חשיב לא שכיח שתינוק ליירות שיהוי רוח מצויה כלפי חיוב שומרים. (וס"ס בפירוש אפרותא נראה שחלוקים).

ד. בור המתגלגל, וסיבת החיוב בבור למרות שהניזק הוא שהביא א"ע לתקלה.

(א) ועתה נדון בחיובו של הנחתום אשר פשע ולא נפה את הקמח ויכר הצרור שכפת הזיק לאדם הלועס. דהנה יש לדון לחייב מדין בור המתגלגל וכמבואר בגמ' ב"ק (יט:) - דליל הפקר אמר רב הונא נקשר מאליו פטור קשרו אדם חייב. משום מאי חייב. אמר רב הונא בר מנוח משום בורו המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה. ובתורה קשרו אדם חייב כתבו שם וז"ל - לאו דוקא קשרו דהיה אם היה במקום המוצנע והניחו במקום התורפה שפשע בו ואפי' לא הגביהו ולא קנאו. ודלא כמו שפירש הקונטרס דקניה בהגבהה כשקשרו ויש לו להאי דליל בעלים. דכל תקלה שהניחה ברהר מיחייב בה משום בור איצטגל לא זכה בה. דעד כאן לא פליגי רב ושמואל אלא בדלא אפקריה, אבל בדאפקריה בין רב בין לשמואל היינו בור עכ"ל. וכ"כ הרישב"א הרא"ש והתוס' ר"ד שם.

א"כ היה בנ"ד שפשע הנחתום ומחמתו הונחה תקלה בלחם ינתגלגלה לאדם האוכל עד שאכלה ולעסה ושבר את שינו יש לחייב את הנחתום מדין בור המתגלגל.

ואף לפרש"י אשר פירש דאיירי בהגביה וקנאו, עיין בשטמ"ק אשר כתב בשם רבינו פרץ ודבר ישעיה דלא פירש כן אלא בדעת ר"ה תלמיד דרב דס"ל דבור דלא אפקריה חייב מדין שור אף על הכלים ולכך בזכה בו בהגבהה חייב גם על הזיק כלים. ואולם גם הוא מודה דבזיקי שור וחמור או נזקי אדם יתחייב מדין בור אפי' בלא הגביהו אלא מדפשע ביה וכמבואר בתוס' ובסוגיא דבור המתגלגל ב"ק (ו.).

ועיין חר"מ סי' תרי"א סי' וס"ו דפסק שם מרן השרע לחייב בדין בור המתגלגל. ועד חר"מ סי' שצ"ט בהגהת רמ"א אשר הביא לדינא פסק הדליל שפשע בו והזיק בתר דניח אשר חייב בו משום בור המתגלגל.

וע"ע ב"ק (ל.) - ת"ר המצניע קוצותיו וזכוכיותיו לתוך כותל של חבירו ובא בעל הכותל וסתר כותלו ונפל לרהר והזיקו חייב המצניע. אמר רבי יוחנן לא שנו אלא בכותל רעוע אבל בכותל בריא המצניע פטור וחייב בעל הכותל. ע"כ. ופרש"י שם בכותל רעוע דהר"ל למצניע לאסוקי אדעתיה שכותל זה עומד לסותרו. ובתוס' שם הקשה מדוע לא נחייב את הסותר משום דהר"ל לאסוקי אדעתיה שמא הצניעם המצניע בעודי כותל בריא. ותירצו דמי' ראוי המצניע להתחייב כיון שפשע. ועיין חז"ק ב"ק סי' ב' סק"כ דביאר בכוונת תירוצם דכיון שנעשה הבור ע"י שנים - ע"י המצניע וע"י סותר הכותל. והמצניע פושע כיון שהצניע בכותל רעוע העומד לסתירה, והסותר שונן כיון שלא ידע מהקוצים ששם וסתר לתומו את הכותל הלכך חשיב כרוח מצויה וחשיב כאבנו וסכיני ומשאו שהניח בראש גני והפקירן ואח"כ נפלו והזיקו בתר דניחייב דחייב עליהן מדין בור. וכו' פירש הגר"א בביאוריו חר"מ סי' תט"ו סק"ב למה שפסק שם מרן השרע דין זה ע"ש.

וא"כ לכאורה היה בנ"ד שפשע האופה ולא נפה את הקמח הר"ל כמצניע קוצותיו בכותל ומה שאכל האדם בשונן חשיב כרוח מצויה להזיק האבן שונשל בה באכילתו.

בז' ואולם אכתי יש לעיין בנ"ד שהאדם לקח את הלחם ואכלו יד הדוחה נטויה לומר דהר"ל כנותן סם המות בפני בהמת חבירו או כנותן לפניה פירות או אפרוחא דהר"ל נרמא בנזיקין דאמרין הוה לה שלא תאכל ואיהי דאזיקא נפשה ולכאורה היה בעובדא דידן.

והנה לדעת הראש שכתב דלא שכיח שתאכל יותר מדי ולא הוה ליה לאסוקי אדעתיה בודאי שאין לומר כן בנחתום המוכר לחם ע"מ שיאכלוהו בני"א דבזה לא שייך לומר לא שכיח ולא הרל לאסוקי אדעתיה אלא פושע הוא וחייב מדין בור המתגלגל.

אלא אף למשכ התוס' דהרל ריח מצויה שתינוק ואעפ"כ פטור ואפי' באפרזתא דעבידא למיכל ולפירוש הר' ישעיה והרש"ש למרות שניזוקה בה לאלתר מי"מ אמרין הוה לה שלא תאכל דפירושו כ"ל שהיא ברצונה הביאה על עצמה את הנזק ולכך הרל גרמא בנזיקין, ולכאורה ר"ל כן גם בנ"ד ופטור.

ואולם עיין חזו"א ב"ק סי' ח' סקט דכתב וז"ל ומצינו עוד בדבר דלא הוי אונס ופטור משום דלאו שם מזיק עלה לקמו (מזל) בהכניס פירות בחצר חבירו שלא ברשות יאכלתו בהמתי של בעה"ב והוזקה באכילתו ופטור משום דהר"ל שלא תאכל ופי' התוס' שם משום דכיון דהניזק מביא על עצמו בכונה לאו שם מזיק עלה. והתם לאו משונה הוא אלא שאינו דומה לבור, דביר נהי דהוא עצמו מתקרב אל רבור אבל עצם הנפילה אינה ברצונו אלא על כרחו אבל היזק אכילה היא עצמה מביאה עליה מתחילה ועד סוף ע"ה.

וכאן ביאר לנו החזקא נדר ופלא מדוע בכל בור לא אמרין איהו דאזיק אנפשיה והלא הניזיה רביא את עצמי אל ההיזק, ולא חילק החזקא בין מקרב הנזק אליו כבאוכלת סם רמות או פירות לבין בור שמקרב עצמו אל ההיזק, דאין זו סברא, דמה לי מקרב ההיזק לעצמי ומה לי מקרב עצמי להיזק סוף סוף איהו דאזיק אנפשיה.

אלא רחיליק הוא כפי שמדוקדק בדברי התוס' : כיון שבמתכוין מביא עליו דבר שמזיקו אינו ראוי להתחייב עליו ע"ה. ואע"ז שלא התכוין לתוצאת ההיזק שהרי לא ידע השיר דריו סם המות מי"מ התכוין לפעולת ההיזק דותכוין לאכול, הלכך הרל גרמא בנזיקין. אבל בביר אי שנתכוין להתקרב וללכת אולם מה שנפל לבור או מה שנתקל באבן הוי שלא במתכוין ובע"כ. ובהג' החיוב מוטל על בעל הבור ובעל התקלה.

יאר ה"ה בנ"ד אף שנתכוין לרלד בשינוי תוך הלחם ע"מ לאוכלי מי"מ מה שנתקל בצרור הוי תקלה דבור שלא במתכוין וכזה חייב הונחתום בעל התקלה מדין בור המתולגל. ואחר כתבי כ"ז הצנתי דברי אלה לפני מרר הנרי דזימיטרוביסקי שליט"א והסכים עמי וכך נראו הדברים לפני הגר"מ ישטריבוד שליט"א. ואילם בדברי עט עמודי ההוראה הנרי"ז אלישיב שליט"א והגרשז אייערבאך שליט"א דעתם ריה לפטור. והיתה נראית כוונתם שאין זה ריח מצויה שאבן שבלחם תשבור את הישן אם לא שפיצע בה האוכל באכילה בכח, או שהיתה היצי שבורה ועומדת. וממ' השארתי הדברים על מתכונתם דנפקא מינה לדברים המצויים להיזק.